

Madárinfluenza Magyarországon – régen és most

A madarak – mint az egyik legsikeresebb állatcsoport – képviselői mindenütt megtalálhatók a Földön. Számos fajuk minden évben hatalmas távolságokat tesz meg, mások az ember közelségét keresik.

Napjainkban sajnos mindkét csoportba tartozó fajokra ferde szemmel néz az emberiség, hiszen nagy bajban vannak. Egyelőre tényleg csak ők - a madarak.

A madárvírus

Amíg az influenzavírusok három csoportjába (A, B, C) sorolhatók közül az embert mindhárom, addig az állatokat csak az „A” típus képes megbetegíteni.

E csoportba tartoznak a legszélesebb körben elterjedt (köztük a nagy patogenitású H5 és H7 jelű) törzsek, ezzel együtt a napjainkban egyik legtöbbet emlegetett H5N1 jelű ún. madárinfluenza-vírus is.

Fontos tudni, hogy ez a vírus alapjában véve állatokról-állatokra terjed, és csak igen ritkán betegít meg embereket. A humán-influenza járványokért leginkább felelős törzsek a H1 és H3 jelű vírusok, de alkalmanként azonban madáreredetű törzsek is okozhatnak influenzát emberben.

Ehhez azonban speciális feltételek kellene, hiszen ez ideig csak olyan emberek betegedtek meg, akik a madarakkal közvetlen kapcsolatban voltak vagy beteg madaraktól származó nyers termékeket fogyasztottak. Arra egyelőre nincs bizonyíték, hogy a vírus emberről emberre terjedt volna. Ennek akkor lesz esélye, ha a H5N1 törzsek sorozatos mutációk következtében adaptálódnak az emberhez, vagy akkor, ha ezek a törzsek az ember influenzáját előidéző H1 és H3 törzsekből vesznek át géneket. Szerencsére – és remélhetőleg ez így is marad – az eddig izolált valamennyi H5N1 törzs csak madáreredetű géneket tartalmazott, azaz eddig géncsere nem fordult elő.

Egy hattyú nem csinál járványt

A madarakat megbetegítő, nagy fertőzőképességű H5 és H7 törzsek világszerte előfordulnak. A H5N1 vírust eddig több mint 100 madárfajból izolálták, köztük olyan nagy természetvédelmi értéket képviselő, globálisan veszélyeztetett fajokból, mint a keselyűk vagy a vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*).

Hazánkban elsősorban szintén egy vízimadár, mégpedig a – többek közt a balatoni strandok állapotával kapcsolatban évről-évre előkerülő, de természetvédelmi szempontból is vitatott státuszú – bütykös hattyú (*Cygnus olor*) került az érdeklődés homlokterébe, mint a kór potenciális hordozója és terjesztője.

Tavaly októberben röppent fel a hír (a korábbi dél-kelet ázsiai megbetegedések és a retteget vírus kelet-európai kimutatása után), hogy Horvátországban egy hazánkban gyűrzött hattyúban izolálták a kórt.

Ezt a madarat Szinai Péter látta el színes, nagy távolságból leolvasható nyakgyűrűvel még szeptember 9-én Balatonfüreden, s a későbbiekben a jelölésnek köszönhetően még egy ízben látták szeptember 22-én.

A fertőzött hattyúra október 19-én a horvát fővárostól alig 200 kilométerre északra fekvő Zdenci Nemzeti Park egy halastójánál bukkantak rá, de ekkor még az a feltételezés élt, hogy a vírust „út közben szerezte be”, nem pedig hazai vízből szállította.

Aki keres, talál...

A fenti esetet követően beindult a gépezet: Uniós előírásra az Országos Állategészségügyi Intézet a szakminisztériumok (KvVM és FVM) koordinálásával beindította a vadon élő madárfajok célzott vizsgálatát, amelynek során az előírt kétezer kloáka-tamponos minta kétharmadát vízivad-terítékből (vadászatok alkalmával elejtett vadrécékből és ludakból), egy harmadát pedig élő madaraktól kellett levenni.

Ez utóbbiak esetében a mintavételt a KvVM Természetvédelmi Hivatala koordinálta, s a lehetőségekhez képest megpróbálták a vízhez kötődő fajokból mintát nyerni (így többek

közt sikerült daruból, vadludakból, sirályokból és kárókatonákból származó anyagot vizsgálatra küldeni).

A hattyúk jelölésével és vonulás-kutatási vizsgálatával mintegy 10 éve behatóan foglalkozó Pest Környéki Madarász Kör (PKMK) is beindította a Dunakanyarban végzett téli bütykös hattyú-jelölésekhez kapcsolható mintavételezést, de a leadott 25 minta – az ország más területein levett mintákhoz hasonlóan – negatívnak bizonyult.

Ehhez képest meglepetést jelentett, amikor február 6-án Nagybaracska közelében befogott legyengült hattyúról (amely a sors fintoraként szintén egy régi PKMK-taghoz, a jelenleg természetvédelmi őrként működő Nagy Tiborhoz került) két héttel később kiderült, hogy a H5N1 miatt pusztult el.

Ezek után felgyorsultak a dolgok: a fokozott, szervezett megfigyelések révén az ország több területéről is előkerültek fertőzött madarak; a hattyúk mellett tőkés récék, szárcsák és sirályok is. Érdekes módon a jelölést viselő elpusztult hattyúk mindegyike a korábban Verőcén - Albert László, a PKMK munkatársa által - egészségesként gyűrűzött madár volt. Szerencsére tömeges elhullást eddig nem észlelt senki, háziszárnyasok pedig egyáltalán nem estek áldozatul a kórnak (leszámítva Tibor és környezetének kényszervágásra kerülő baromfiat).

Nem (csak a) mai csirke...

A FAO adatai szerint az elmúlt három évben több, mint kétezer H5N1 okozta járványkitörést regisztráltak madárállományokban.

Az európai kontinensen pl. 2003-ban Hollandiában a H7-es (szintén nagy fertőzőképességű) törzs okozott jelentős veszteségeket a szárnyas-állományokban, de egyéb fogságban tartott madárfajok (köztük sasok) is elpusztultak.

E járványkitörésnek egy közvetett emberi áldozata volt, a fertőzött madarakkal foglalkozó állatorvos későbbi halálát e kór szövődményeinek számlájára írják.

Magyarországon a különféle madárinfluenzákat - köztük a H5N1-et is – a múlt század hetvenes éveitől kezdve több ízben is sikerült kimutatni gyöngytyúkból, kacsából, pulykából, de a vadon élő fajok megbetegedésével nem foglalkoztak behatóbban.

Az alföldi állattartó-telepeken fellépő kór a háziszárnyasok közt sem okozott tömeges megbetegedést, ill. 1975-ben a továbbterjedést a fertőzött baromfi-állományok felszámolásával sikerült megakadályozni.

Nem a gólya hozza!

Fogalmazta meg a vonuló madárfajok védelméért indított kampány egyik jelmondatát Karcza Zsolt, az MME madárgyűrűzési központjának vezetője.

Való igaz, ezt sem a gólya hozza. A vadon élő madárfajokra a H5N1 nagy veszélyt jelent, de a vírus életképessége szabad levegőn nem több, mint néhány óra és beszáradva (ürülék, vér vagy más formában) fertőzőképességét elveszíti.

A nedves környezet, a pangó állóvizek jelentenek menedéket a vírus számára, ezzel újfent a mocsarak lecsapolásának, a fertők felszámolásának malmára hajtva a vizet.

Az itt előforduló madárfajok közül a récefélék azok, amelyek fokozott ellenállást mutatnak a vírussal szemben, pontosabban a klinikai tünetek kifejlődése nélkül hordozóivá válhatnak a madárinfluenzáknak.

Ugyanakkor a nagy távolságokról érkező vándormadarak nemhogy hoznák a vírust (hiszen az egy-két napos lappangási időt követően elhullást okoz), hanem sokkal valószínűbb, hogy itthon fognak szembesülni a „valósággal”...

Hogyan tovább?

Világszerte gőzerővel folyik a különböző megelőző gyógyszerek ill. vakcinák kifejlesztése, amelyek zöme (a korábbi híresztelésekkel ellentétben) elsősorban a madarak számára készül. Botorság azt hinni, hogy érdemes egy állatbetegség elleni humán védőoltást kifejleszteni, az viszont már sokkal nagyobb kérdés, hogy hogyan lehet egy esetleges (az 1910-es évek világháborús helyzettel megnehezített időszakában, közel 20 millió ember halálát okozó ún. spanyolnátha, azaz a H1N1 altípusú törzsek mintájára fellépő) vilájjárvány kialakulását megelőzni.

Az európai kultúrkörben megszokott és tapasztalható higiénés viszonyok valamint táplálkozási szokások (az alapvető szabályok betartása mellett) nem valószínűsítik, hogy kontinensünkön alakulna ki egy, az emberről-emberre terjedő madárinfluenza-vírus. A lehetséges humán problémák mellett (amelyekre több forgatókönyvet ismerünk, csak éppen a kórokozót nem...) csak remélni lehet, hogy a vírus terjedését sikerül megállítani és az továbbra sem okoz tömeges pusztítást olyan, akár világszerte veszélyeztetett fajok esetében, mint amilyenek az előszeretettel egy helyre koncentrálódó ludak, pl. a kis lilik (*Anser erythropus*) vagy a már említett vörösnyakú lúd.

A magyarországi állami és civil természetvédelmi szervezetek mindenesetre továbbra is folytatják madarakkal kapcsolatos vizsgálataikat és védelmi tevékenységeiket, de ezzel együtt is kérünk mindenkit, hogy esetleges információival vagy bármilyen segítő részvételével mozdítsa előre a madárvédelem ügyét, hiszen a H5N1 a vadon élő madárfajok jelentős volumenű pusztulását okozhatja!

Selmeczi Kovács Ádám

A hivatalosan is e témával foglalkozó kormányzati szervek honlapjai mellett érdemes meglátogatni néhány, speciálisan a vadon élő madárfajok védelmével és vizsgálatával foglalkozó szervezet oldalait is a helytálló információk beszerzése és a legfrissebb eredmények megismerése okán:

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület - www.mme.hu/madarinfluenza
Pest Környéki Madarász Kör (PKMK) - www.pkmk.hu
Magyar terepmadarászok honlapja, H5N1 fórummal - www.birding.hu